

Arbeidstoeleiding op het Piramide College in Den Haag

Kadernotitie arbeidstoeleiding en de Competentiemeter

Versie: 25 november 2024, definitieve versie.

Auteur: de heer M. Boer van onderwijsadviesbureau De Onderwijsadviseur

Inhoudsopgave

1.	Het Piramide College.....	2
2.	Inleiding en afbakening.....	3
3.	Wettelijke voorschriften uitstroomprofiel arbeid.....	4
3.1	De leergebieden.....	4
3.2	De basisvaardigheden.....	4
3.3	Het leergebiedoverstijgende domein.....	5
3.4	Vorbereiding op arbeid.....	5
4.	Opbouw van het onderwijsaanbod.....	7
4.1	Fasering uitstroomprofielen vervolgonderwijs en arbeid.....	7
4.2	Schooladvies en Doelgroepenmodel.....	9
5.	Inhoud uitstroomprofiel arbeid.....	10
5.1	Vorbereiden op een passende vervolgplek.....	10
5.2	Schooldiploma arbeidsmarktgericht profiel.....	10
5.3	Onderdelen praktijkvorming.....	10
5.4	Lessentabel.....	13
5.5	Praktijkvakken uitstroomprofiel arbeid.....	13
6.	Competentiemeter arbeidsvaardigheden.....	15
6.1	Competenties en indicatoren uitstroomprofiel arbeid.....	15
6.2	Beheersing en context binnen de uitstroomprofielen arbeid.....	17
6.3	Competenties.....	18
6.4	Doorstroomcriteria binnen het uitstroomprofiel arbeid.....	19
6.5	Bevorderingscriteria AMG-profiel en Peppels.....	19
6.6	Beroepsoriëntatie, loopbaansturing en belastbaarheid.....	20
6.7	Frequentie van beoordelen en de beoordelaars.....	21
6.8	Staatsexamen Nederlands en Engels.....	22
6.9	Relatie tussen het OPP en het doelgroepenmodel.....	22
6.10	Nazorg.....	24

1. HET PIRAMIDE COLLEGE

De Piramide is een school voor gespecialiseerd onderwijs voor leerlingen in de leeftijd van 4 tot en met 18 jaar met een uitloop tot 20 jaar. De Piramide verzorgt het onderwijs aan leerlingen met een lichamelijke beperking en voor langdurig zieke kinderen. De school streeft ernaar om het onderwijs zoveel als mogelijk aan te laten sluiten bij het regulier onderwijs. Door de specialistische kennis die de teamleden bezitten, de aangepaste schoolomgeving en de intensieve samenwerking met ketenpartners, ontvangen de leerlingen onderwijs dat afgestemd is op hun ondersteuningsbehoeften, zodat zij optimaal tot ontwikkeling te kunnen komen.

De Piramide biedt haar leerlingen onderwijs in een veilige en gestructureerde omgeving met voldoende zorg en uitdaging. Leerlingen in de leeftijd van 4 – 12 jaar volgen onderwijs op de SO-afdeling. Leerlingen in de leeftijd van 12 – 18 jaar (mag tot 20 jaar) volgen onderwijs op de VSO-afdeling van De Piramide, genaamd het Piramide College. Het Piramide College biedt onderwijs aan leerlingen die uitstromen naar een vervolgopleiding of naar een arbeidsplaats in en rondom Den Haag. Sinds januari 2017 is het Piramide College gehuisvest in een modern schoolgebouw dat gedeeld wordt met VierTaal College (voortgezet speciaal onderwijs voor leerlingen met taal- spraak- en/of communicatieproblematiek).

In dit document wordt het beleid beschreven van hoe de leerlingen op het Piramide College worden voorbereid op de arbeidsmarkt. Het Piramide College streeft ernaar de leerlingen de kennis en vaardigheden te laten ontwikkelen die zij nodig hebben om nu en in de toekomst zo zelfstandig mogelijk te functioneren in de maatschappij. Voor alle leerlingen heeft het Piramide College een concreet omschreven individueel ontwikkelingsperspectiefplan (opp). Het opp richt zich op zo groot mogelijke zelfstandigheid op het gebied van de domeinen wonen, werken, vrije tijd en burgerschap.

Het Piramide College gaat uit van de individuele mogelijkheden van iedere leerling, waarbij het onderwijs aangeboden wordt in een stimulerende omgeving. Hierdoor kunnen de leerlingen zich op didactisch, motorisch, sociaal-emotioneel en praktisch gebied optimaal ontwikkelen. De school anticipeert op relevante (maatschappelijke) ontwikkelingen en vertaalt die in haar onderwijskundig beleid en professioneel handelen. De Piramide maakt deel uit van De Haagse Scholen.

Dit document is een dynamisch document. Het domein arbeidstoeleiding is voortdurend in beweging. Het Piramide College stemt het onderwijs hierop af en verwerkt dat in deze notitie. Deze notitie is dan ook de basis van waaruit de arbeidstoeleiding vormgegeven wordt en fungeert als het ware als kapstok voor andere documenten met betrekking tot de arbeidstoeleiding. De insteek van deze notitie is dat de beschreven opzet voor een belangrijk deel (80%) aansluit bij de doelgroep waarvoor het aanbod is ontwikkeld. Voor het overige deel zal altijd maatwerk noodzakelijk blijven.

Aan het einde van dit document bevindt zich een begrippenlijst waarin termen worden toegelicht.

2. INLEIDING EN AFBAKENING

De leerlingen van het Piramide College zijn door hun lichamelijke beperking of door een ziekte aangewezen op gespecialiseerd onderwijs. Het speciaal onderwijs dient te voldoen aan de Wet op de Expertise Centra (WEC). De wetgever geeft het voortgezet speciaal onderwijs de mogelijkheid om het onderwijs af te stemmen op de leerlingen door middel van drie uitstroomprofielen. Iedere vso school dient een keuze te maken voor één of meerdere uitstroomprofielen die zij aanbiedt en op basis waarvan leerlingen worden ingedeeld. De drie uitstroomprofielen zijn:

1. Uitstroomprofiel vervolgonderwijs dat gericht is op het behalen van een volledig diploma (vmbo, havo of vwo) en toeleidt naar het mbo, hbo of de universiteit;
2. Uitstroomprofiel arbeidsmarktgericht (in het kort profiel AMG) dat leerlingen toeleidt naar de reguliere arbeidsmarkt inclusief beschut werk;
3. Uitstroomprofiel dagbesteding dat leerlingen toeleidt naar een vorm van dagbesteding.

Het Piramide College biedt zowel het uitstroomprofiel vervolgonderwijs als het profiel arbeid aan. Het profiel dagbesteding wordt niet aangeboden op de Piramide. Het profiel vervolgonderwijs bereidt leerlingen voor op het hoger en middelbaar beroepsonderwijs. Het profiel arbeid leidt leerlingen op tot het werknemerschap. De leerlingen in het uitstroomprofiel arbeid van de school zijn tijdens hun voortgezet onderwijsperiode niet in staat om een vmbo-diploma te behalen. Het profiel arbeid is in principe eindonderwijs voor de leerlingen die uitstromen naar de arbeidsmarkt. Ook kunnen leerlingen uitstromen naar de mbo-entreeopleiding om vanuit de entreeopleiding door te stromen binnen het mbo. Het uitstroomprofiel Vervolgonderwijs wordt aangeboden op vier niveaus: vmbo-basisberoepsgericht, vmbo-kaderberoepsgericht, vmbo-theoretische leerweg en op havo-niveau (alleen de onderbouw).

Deze notitie gaat in op de arbeidstoeleiding van leerlingen in het profiel arbeid. Dit heeft raakvlakken met het profiel vervolgonderwijs dat zijdelings in deze notitie wordt beschreven.

3. WETTELIJKE VOORSCHRIFTEN UITSTROOMPROFIEL ARBEID

3.1 DE LEERGEBIEDEN

Onderwijs wordt de 'grote gelijkmaker' genoemd. Iedere leerling heeft recht op goed onderwijs. Het onderwijs is onderverdeeld in verschillende leergebieden met kerndoelen. In tabel 1 is weergegeven aan welke leergebieden het onderwijsprogramma wettelijk invulling moet geven voor het arbeidsmarktgerichte uitstroomprofiel. Op de website van SLO¹ (Stichting Leerplan Ontwikkeling) staan de volledige kerndoelen benoemd.

Tabel 1: Leergebieden arbeidsmarktgericht uitstroomprofiel

Wettelijke bepaalde leergebieden arbeidsmarktgericht uitstroomprofiel		
7 leergebieden	Leergebiedoverstijgende kerndoelen	Voorbereiding op arbeid
- Nederlandse taal en communicatie	- Leren leren	- Loopbaanoriëntatie
- Rekenen en wiskunde	- Leren taken uitvoeren	- Loopbaansturing
- Engels	- Leren functioneren in sociale situaties	- Algemene werknemersvaardigheden
- Mens en maatschappij	- Ontwikkelen van een persoonlijk toekomstperspectief	- Vakspecifieke vaardigheden
- Mens, natuur en techniek		
- Culturele oriëntatie en creatieve expressie		
- Sport en bewegen		

De kernvakken 'Nederlandse taal en communicatie', 'rekenen en wiskunde' en 'Engels' betreffen voornamelijk de cognitieve ontwikkeling van leerlingen. De leergebieden 'mens & maatschappij' en 'mens, natuur & techniek' dienen vooral de ontwikkeling van de leerling in termen van maatschappelijke redzaamheid in de domeinen 'wonen' en 'burgerschap'. De vakken 'culturele oriëntatie & creatieve expressie' en 'bewegen en sport' helpen de leerlingen bij de invulling van hun vrije tijd in het maatschappelijk verkeer. Leerlingen in het profiel arbeid moeten er naar streven referentieniveau 1F te beheersen voor Nederlands en rekenen en wiskunde. Voor Engels geldt niveau A1. De referentieniveaus in het uitstroomprofiel arbeid zijn streefniveaus en geen verplichte beheersingsniveaus.

3.2 DE BASISVAARDIGHEDEN

De leergebieden Nederlandse taal, rekenen wiskunde, digitale geletterdheid en burgerschap vormen de basisvaardigheden². Goede basisvaardigheden zijn essentieel voor leerlingen. Het helpt hen bij het volgen van andere vakken en bij het functioneren in onze samenleving. Nederlands en rekenen en wiskunde zijn belangrijke basisvaardigheden om mee te kunnen doen in de samenleving. Dat geldt ook voor digitale geletterdheid en burgerschap. Wanneer een leerling goed kan lezen, helpt dit bij de andere leergebieden en bij het functioneren in de maatschappij. Rekenvaardigheid hebben de leerlingen bijvoorbeeld nodig om boodschappen te doen en te koken. Het leren omgaan met diversiteit en het bevorderen van democratisch waarden zijn essentiële burgerschapsvaardigheden die leerlingen toerusten om aan de maatschappij te kunnen deelnemen. De wereld digitaliseert steeds meer en het gebruik van artificiële intelligentie neemt overal toe. Het is belangrijk dat leerlingen hun digitale vaardigheden vergroten om goed om te kunnen gaan met internet en sociale media.

¹ Bron: [SLO-kerndoelen](#). Datum van raadplegen: 25 september 2024.

² Bron: [SLO-basisvaardigheden](#). Datum van raadplegen: 26 september 2024.

Het Piramide College heeft het beleid en de doorgaande leerlijnen beschreven in beleidsnotities en in PTO's (programma van toetsing onderbouw) en voor de bouwenbouw in PTA's (programma's van toetsing en afsluiting). Zie voor meer informatie deze notities.

3.3 HET LEERGEBIEDOVERSTIJGENDE DOMEIN

Naast de leergebieden moet binnen het vso in alle uitstroomprofielen aan leergebiedoverstijgende aspecten worden gewerkt. Deze omvatten:

- Leren leren;
- Leren taken uitvoeren;
- Leren functioneren in sociale situaties;
- Ontwikkelen van een persoonlijk toekomstperspectief.

Op het gebied van sociale vaardigheden komen er tijdens de lessen die gericht zijn op de sociaal emotionele ontwikkeling leergebiedoverstijgende aspecten aan bod die betrekking hebben op 'het functioneren in sociale situaties'. Er wordt gewerkt aan sociale aspecten in de breedste zin van het woord, de ontwikkeling op deze competenties vraagt van de vso leerlingen extra aandacht. Op het gebied van 'leren leren' staat voornamelijk centraal het leren nemen van medeverantwoordelijk voor het eigen leerproces en actief werken aan de eigen ontwikkeling. Op het gebied van 'leren taken uitvoeren' staat voornamelijk het zo zelfstandig mogelijk en planmatig uitvoeren van taken en hier zo nodig hulp bij te vragen centraal. Zelfredzaamheid is hierin een zeer belangrijk aspect. Met betrekking tot het 'ontwikkelen van een persoonlijk toekomstperspectief', wordt de leerling zich bewust (gemaakt) van zijn of haar mogelijkheden en beperkingen. Het ontwikkelen van een positief zelfbeeld en een realistische kijk op eigen toekomstmogelijkheden zijn hierbij cruciaal. De LOB-les is hierin een belangrijk element. Tijdens de LOB-les op school wordt de leerling begeleid bij het reflecteren op datgene wat op de stage ervaren en meegemaakt is. De ervaringen en de reflectie daarop worden besproken en geduid en eventueel worden vaardigheden extra geoefend. In beide uitstroomprofielen worden de leergebiedoverstijgende aspecten daarnaast integraal meegenomen tijdens de theorie- en praktijklessen aangezien deze aspecten verweven zitten in goed werknemerschap.

Veel leerlingen van Het Piramide College hebben extra ondersteuning nodig bij de leergebied overstijgende doelen. Daarom werkt de school met de 'autometafoor'³ tijdens de studieles. Hierbij worden de executieve vaardigheden versterkt. Zie hiervoor de notitie over de executieve functies.

3.4 VOORBEREIDING OP ARBEID

Het laatste, maar zeker niet het minst belangrijkste, verplichte onderdeel betreft de 'voorbereiding op arbeid'. In dit domein zijn verplichte kerndoelen benoemd op 4 terreinen:

- Loopbaanoriëntatie;
- Loopbaansturing;
- Algemene werknemersvaardigheden;
- Vakspecifieke vaardigheden.

'Loopbaanoriëntatie' wordt onder andere toegepast door leerlingen in de praktische sectoren te laten oriënteren op de sectoren dienstverlening, consumptief, groen en techniek. In de theoretische kernen wordt dat ondersteund met aandacht voor werk, werkomstandigheden en verschillende beroepen. Tevens komen daar elementen die van belang zijn voor 'het sturen van de loopbaan' (opstellen en onderhouden van het cv, leren solliciteren, etc.) aan de orde.

³ Bron: [De autometafoor](#). Datum van raadplegen: 25 september 2024.

De loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) wordt gedurende de gehele schoolperiode structureel aangeboden. De LOB helpt leerlingen om zicht te krijgen op het wensberoep en waaruit dit is opgebouwd, de benodigde competenties en belastbaarheid voor dit wensberoep en geeft de leerling inzicht in het leerproces en wat hij of zij al beheerst en nog moet leren. Het Piramide College vindt eigenaarschap erg belangrijk. De leerling is zelf verantwoordelijk voor het eigen leerproces en is regisseur van deze ontwikkeling naar de gestelde doelen. De school ondersteunt de leerlingen hierin en helpt hen zicht te krijgen op hun wensen, hun mogelijkheden en beperkingen en wat er nog geleerd moet worden. Dit geeft de leerling en de school inzicht in het leerproces en motiveert de leerling om de regie te voeren en toe te werken naar de gestelde doelen. In het LOB-plan staat beschreven hoe hier vorm en inhoud aan gegeven wordt. Algemene en specifieke vaardigheden worden geoefend binnen de praktijkvakken en tijdens de diverse stage varianten.

4. OPBOUW VAN HET ONDERWIJSAANBOD

4.1 FASERING UITSTROOMPROFIELEN VERVOLGONDERWIJS EN ARBEID

Om te voldoen aan de onderwijsbehoeften van de populatie, biedt het Piramide College de uitstroomprofielen aan waarbij de uitstroom gericht is op het vervolgonderwijs of de arbeidsmarkt. De profielen die De Piramide aanbiedt hebben de volgende kenmerken:

- Uitstroomprofiel vervolgonderwijs
De leerlingen die onderwijs volgen in dit uitstroomprofiel beheersen de vaardigheden en hebben de cognitieve vermogens om een volledig kwalificerend diploma te behalen en door te stromen naar het mbo of het hbo. Het onderwijs in dit profiel is gericht op het behalen van een diploma dat doorstroomrecht geeft naar het beroepsonderwijs of naar de havo.
- Uitstroomprofiel arbeidsmarkt
Het onderwijs in dit profiel is gericht op een uitstroom naar (beschutte) betaalde arbeid, al dan niet ondersteund door branchecertificaten. De leerling stroomt uit naar de reguliere arbeidsmarkt⁴. Wanneer een leerling ondersteuning nodig heeft bij de participatie op de (beschutte) arbeidsmarkt, zal bij de leerling tijdens of na uitstroom uit het onderwijs de loonwaarde bepaald worden in opdracht van de gemeente (zie hoofdstuk 6 Competentiemeter arbeidsvaardigheden). In het AMG-profiel is het streven dat de leerlingen referentieniveau 1F voor 'Nederlandse taal en communicatie' en 'rekenen en wiskunde' behalen. Veel leerlingen in het uitstroomprofiel arbeid hebben moeite met het behalen van het referentieniveau 1F, maar bezitten wel de competenties die nodig zijn voor uitstroom naar de reguliere arbeidsmarkt. Deze leerlingen bezitten de benodigde arbeidsvaardigheden en sociale competenties om een goed werknemer te zijn. Deze leerlingen hebben voldoende loonwaarde⁵ (de verdien capaciteit van de medewerker met een ziekte en/of een beperking in vergelijking met een medewerker zonder ziekte en/of beperking) om uit te stromen naar de reguliere arbeidsmarkt. Beheersing van de arbeidsvaardigheden in combinatie met de fysieke en mentale belastbaarheid zijn belangrijk. De 'executieve vaardigheden' en de kerndoelen op het gebied van 'voorbereiding op arbeid' zijn om deze reden cruciaal voor de leerlingen van het Piramide College.

Gemeenten zijn verplicht beschut werk als voorziening aan te bieden⁶. Het verschil tussen beschut werk en arbeidsmatige dagbesteding is de contractvorm⁷. Bij beschut werk is er een arbeidscontract en krijgt de medewerker salaris. Bij dagbesteding heeft de cliënt geen arbeidsovereenkomst en ontvangt hij of zij geen loon voor de gedane arbeid.

Leerlingen die het onderwijs volgen op het Piramide College, volgen onderwijs in het uitstroomprofiel dat toeleidt naar de arbeidsmarkt of naar vervolgonderwijs. Bij instroom in het vso, worden de leerlingen op basis van het schooladvies van de toeleverende school ingedeeld. Wanneer de verwachting is dat de leerling aangewezen is op praktijkgericht onderwijs en niet de mogelijkheden heeft om een volledig kwalificerend diploma te behalen op vmbo-basisberoepsniveau, wordt de leerling geplaatst in het arbeidsmarktgerichte uitstroomprofiel (AMG). Leerlingen waarvan verwacht wordt dat zij een volledig diploma

⁴ Binnen de Participatiewet behoort het werken met ondersteuning en beschut werk tot de reguliere arbeidsmarkt.

⁵ Bron: [Samen voor de klant - loonwaardebepaling](#). Datum van raadplegen 31 oktober 2024.

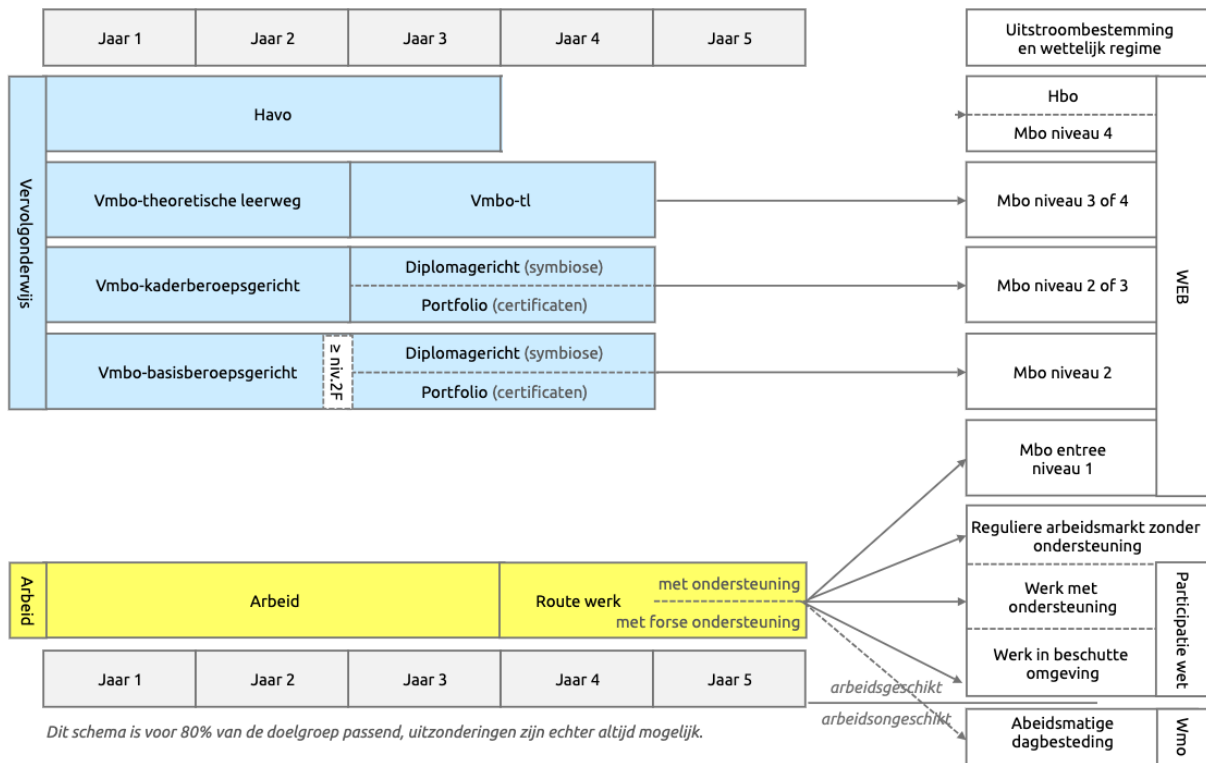
⁶ Bron: [Rijksoverheid - beschut werk](#). Datum van raadplegen 30 september 2024.

⁷ Bron: [Rijksoverheid - verschil beschut werk en arbeidsmatige dagbesteding](#), zie pagina 8 Datum van raadplegen 31 oktober 2024.

kunnen behalen, worden geplaatst in een kwalificerende route op één van de leerwegen binnen het vmbo of de havo.

De duur van de onderwijstrajecten zijn in principe gelijk aan de onderwijsduur in het regulier onderwijs. Op basis van individuele onderwijsbehoeften vanwege de fysieke beperking of op sociaal emotioneel gebied kan er een extra leerjaar worden aangeboden wanneer dit nodig is. Het profiel arbeid is in principe een vijfjarige opleiding voor leerlingen die geen volledig diploma kunnen behalen op vmbo-basisniveau of hoger en een praktische leerstijl hebben. Dit is weergegeven in schema 1.

Schema 1: Profielen en fasering VSO het Piramide College

De totale cursusduur van het profiel arbeid is 5 jaar. Leerjaar 1 en 2 zijn gericht op oriëntatie op werk en/of activiteiten, leerjaar 3 is gericht op voorbereiding op het werknemerschap en de leerjaren 4 en 5 zijn gericht op de daadwerkelijke transitie/uitstroom. De eventuele ondersteuning op de arbeidsmarkt, wordt verzorgd door de gemeente die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de Participatiewet en de loonkostensubsidie. Wanneer een leerling zoveel ondersteuning nodig heeft op de werkplek dat dit niet van reguliere werkgevers verwacht kan worden ('Route werk met forse ondersteuning'), dan komt de leerling in aanmerking voor beschermt werk, mits deze plekken er zijn. Wanneer een leerling geen arbeidsvermogen heeft en/of er geen werkplekken voor beschermt werk zijn, zal de leerling uitstromen naar een vorm van arbeidsmatige dagbesteding. Het uitstroombestemming profiel dagbesteding wordt niet aangeboden op het Piramide College vanwege de cognitieve vaardigheden van de leerlingen.

Het AMG-profiel leidt leerlingen op voor werken op de reguliere arbeidsmarkt of doorstroming naar de mbo-entreeopleiding. Beheersing van de arbeidsvaardigheden is belangrijk in combinatie met het vermogen om te leren en de sociale vaardigheden. Periodiek wordt een inschatting gemaakt van de mate van beheersing van de arbeidsvaardigheden. Dit doet het Piramide College met behulp van de 'Competentiemeter arbeidsvaardigheden' zoals die in hoofdstuk 6 is weergegeven.

4.2 SCHOOLADVIES EN DOELGROEPENMODEL

De instroom in de uitstroomprofielen vervolgonderwijs of arbeid is afhankelijk van het schooladvies van de verwijzende school. Op basis van dit schooladvies wordt de leerling in een bepaalde leerweg in het profiel Vervolgonderwijs geplaatst. Wanneer de verwachting is dat de leerling geen kwalificerend diploma kan behalen, dan wordt de leerling in het profiel arbeid geplaatst. De toeleverende school baseert het schooladvies op de onderwijsprestaties van de leerling door de jaren heen, de doorstroomtoets⁸ en de ondersteuningsbehoefte van de leerling.

Om leerlingen in het juiste uitstroomprofiel te plaatsen, werkt het Piramide College met het doelgroepenmodel⁹. De leerling wordt op basis van IQ, leerkenmerken en ondersteuningsbehoeftes in een profiel of leerroute geplaatst. Dit geeft een voorspelling van de passende uitstroombestemming. Het Piramide College verzorgt onderwijs aan leerlingen van leerroute 5 en hoger (zie tabel 2 en §6.5).

Tabel 2: Doelgroepenmodel van Het Piramide College

Profiel (Leerroute)	5 (Arbeidsmarktgericht)	5 (Vmbo-bbl)	6 (Vmbo-kbl)	6 (Vmbo-tl)	7 (HAVO)
Verbaal IQ	70-79	80-89	90-99	100-109	110-120
Perfomaal IQ	70-79	80-89	90-99	100-109	110-120
Totaal IQ	70-79	80-89	90-99	100-109	110-120
Beheersing					
Streven naar Referentieniveau Nederlands	1F	2F	2F	2F	3F
Streven naar Referentieniveau rekenen	1F	2F	2F	2F	3F
Leerkenmerken					
Leerkenmerken	Perfomaal Leert concreet maar is handelingsgericht	Perfomaal is handelingsgericht	Toepassing gericht Past aangeleerde leerstof toe	Betekenisgericht Komt tot bestuderend onderzoekend leren	Betekenisgericht Analyseert, legt verbanden en trekt conclusies
Kenmerk instructie behoefte	Groepsinstructie en begeleide verwerking	Groepsinstructie volgend	Groepsinstructie volgend	Zelfstandig opstarten en verwerken	Zelfstandig opstarten en verwerken
Ondersteuningsbehoefte					
Ondersteuningsbehoefte leren en ontwikkelen incl. executieve functies	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel	Op afroep	Leeftijdsadequaat
Ondersteuningsbehoefte SEO	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel	Op afroep	Leeftijdsadequaat
Ondersteuningsbehoefte communicatie	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel	Op afroep	Leeftijdsadequaat
Ondersteuningsbehoefte fysiek	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel	Op afroep	Op afroep
Ondersteuningsbehoefte medisch	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel	Op afroep	Op afroep
Arbeidscompetenties	Op niveau 3 met ondersteuning	Op niveau 4 zelfstandig	Op niveau 4 zelfstandig		
Ondersteuningsbehoefte belastbaarheid in arbeid	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel	Op afroep	Op afroep
Verwachte uitstroombestemming	(Beschutte) Arbeid/ Mbo-entree	MBO 2	MBO 3/4	MBO 4	HBO
Verwachte uitstroomrichting	Arbeid	Vervolgonderwijs	Vervolgonderwijs	Vervolgonderwijs	Vervolgonderwijs

⁸ Bron: [Rijksoverheid](#). Datum van raadplegen: 30 september 2024.

⁹ Bron: [Doelgroepenmodel](#). Datum van raadplegen: 30 september 2024.

5. INHOUD UITSTROOMPROFIEL ARBEID

5.1 VOORBEREIDEN OP EEN PASSENDE VERVOLGPLEK

De leerlingen in het AMG-profiel stromen uit naar de arbeidsmarkt, de mbo-entreeopleiding of naar een vorm van arbeidsmatige dagbesteding. Leerlingen die onderwijs volgen in het AMG-profiel worden voorbereid op een werkplek op de arbeidsmarkt of op een studie op het mbo. De fysieke en mentale belastbaarheid van een leerling zijn belangrijk om aan het werk te kunnen. De mate van ondersteuning op de werkplek bepaalt of een leerling kan werken op de arbeidsmarkt of dat de ondersteuningsbehoefte dermate groot is dat de leerling uitstroomt naar een vorm van dagbesteding. De uitstroomgegevens van voorgaande jaren tonen aan dat meer dan de helft van de leerlingen uitstroomt naar de mbo-entreeopleiding. De entreeopleiding is drempelloos wat wil zeggen dat een leerling geen diploma nodig heeft om in te stromen. Een diploma van de entreeopleiding geeft toegang tot mbo-niveau 2 en hoger. Leerlingen die het vmbo afronden kunnen ook instromen op mbo-niveau 2 of hoger. Leerlingen in het AMG-profiel hebben meer tijd nodig dan de vmbo-leerlingen om hetzelfde niveau te bereiken.

Omdat de belastbaarheid van de leerlingen zeer divers is en dit invloed heeft op het tempo van leren en de aanwezigheid van de leerling, wordt het onderwijs zoveel als nodig individueel vormgegeven. Voor ieder vak/leergebied zijn doorlopende leerlijnen ontwikkeld en worden jaarlijks geoptimaliseerd. De doorlopende leerlijnen zijn vormgegeven in leerplannen waarin staat beschreven wat de doelen zijn. Voor de onderbouw staat dit beschreven in PTO's en voor de bovenbouw in PTA's.

5.2 SCHOOLDIPLOMA ARBEIDSMARKTGERICHT PROFIEL

Leerlingen kunnen het AMG-profiel afronden met een 'schooldiploma arbeidsmarktgericht'¹⁰. Dit schooldiploma geeft leerling de erkenning voor de prestatie die zij hebben geleverd. Het Piramide College is één van de voorvechters geweest van dit schooldiploma en heeft in de landelijke projectgroep samen met andere scholen een model reglement ontwikkeld waar scholen in het land hun voordeel mee kunnen doen. Het schooldiploma geeft geen toegang tot mbo-niveau 2. Om toegelaten te worden tot mbo-niveau 2 is een volledig diploma van het vmbo nodig of een diploma van de mbo-entreeopleiding. In artikel 14d van de Wet op de expertisecentra staat:

“Artikel 14d. Schooldiploma vso arbeidsmarktgericht uitstroomprofiel

- 1) De directeur reikt een schooldiploma voortgezet speciaal onderwijs uit aan de leerling die het onderwijs in het arbeidsmarktgerichte uitstroomprofiel verlaat, voor wie de leerplicht, bedoeld in paragraaf 2 van de Leerplichtwet 1969, is geëindigd en die naar het oordeel van de directeur in aanmerking komt voor het schooldiploma. De directeur baseert zijn oordeel op een reglement dat door het bevoegd gezag wordt vastgesteld.
- 2) Een portfolio waarin de behaalde resultaten zijn opgenomen, maakt deel uit van het schooldiploma.
- 3) Bij ministeriële regeling wordt een model voor het schooldiploma vastgesteld.
- 4) De leerling die een deel van het programma heeft voltooid, de school verlaat en niet op grond van het eerste lid een schooldiploma ontvangt, ontvangt een verklaring.”

5.3 ONDERDELEN PRAKTIJKVORMING

De praktijkvorming bestaat uit praktijkvakken en stages. De praktijkvakken zijn in leerjaar 1 tot en met 3 gericht op het vergroten van de zelfstandigheid en de zelfredzaamheid. Vanaf het 4^e leerjaar (de bovenbouw) is het onderwijs gericht op burgerschap. De praktijklessen worden

¹⁰ Bron: [Sectorraad GO](#). Datum van raadplegen: 26 september 2024.

in de 4e klas in het AMG-profiel aangevuld met branche certificaten en/of praktijkverklaringen. De theorielessen zijn in leerjaar 4 en 5 zijn gericht op het werknemerschap en wat de leerling dient te beheersen op de vervolgplek. Aan het einde van de 3e klas maken alle leerlingen een keuze voor één of twee sectoren met daarbinnen verschillende werkrichtingen. De keuze wordt gebaseerd op de wensen van de leerling, de competenties van de leerling, het gevoel dat de leerling voor een bepaalde richting heeft (de mate van beheersing komt terug in de beoordeling van de praktijkvakken) en de mate van inzetbaarheid van de leerling binnen de sector/werkrichting. Dit wordt verder toegelicht in hoofdstuk 6. Zoals in de opbouw van de praktijkvorming te zien is (schema 2), worden er per fase en per uitstroomprofiel andere onderdelen aangeboden. De diverse onderdelen worden vervolgens uitgelegd.

Schema 2: Opbouw praktijkvorming voorbereiding op arbeid

		Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Jaar 4	Jaar 5
		Onderbouw		Middenbouw	Bovenbouw	
Leergebieden	Kern- vakken	<ul style="list-style-type: none"> - Nederlandse taal en communicatie - Rekenen en wiskunde - Engels 				
	Leergebied specifiek	<ul style="list-style-type: none"> - Mens en maatschappij en burgerschap - Mens, natuur en techniek - Kunst (culturele oriëntatie en creatieve expressie) - Sport en bewegen - Studieles (executieve functies "autometafoor") - ICT en kantoorpraktijk 				
Voorbereiding op arbeid & LOB	Praktijk- aanbod	Algemeen praktijkaanbod:			Specialisatie in:	
		<ul style="list-style-type: none"> - Techniek - Zorg - Koken - Facilitaire dienstverlening 			<ul style="list-style-type: none"> - Techniek - Zorg - Koken - Facilitaire dienstverlening 	
	Focus	Zelfstandigheid en zelfredzaamheid			Burgerschap Arbeidsvaardigheden	
		Algemene arbeidsvaardigheden en competenties				
		+ Specifieke arbeidsvaardigheden				
	Stages	Bedrijfsexcursies				
		Begeleide interne stage	Begeleide externe stage	Zelfstandige externe stage		

Praktijkvakken

De praktijkvakken hebben tot doel om de leerlingen algemene arbeidsvaardigheden aan te leren en zijn daarnaast gericht op het vergroten van de zelfstandigheid en zelfredzaamheid. Naast de kerndoelen die betrekking hebben op arbeid, worden hier kerndoelen uit het domein Mens, natuur en techniek behandeld zoals persoonlijke hygiëne en hygiënisch handelen in de woon-, werk- en leefomgeving en het kunnen uitvoeren van eenvoudige technische handelingen. De praktijkvakken worden in leerjaar 4 en 5 van het profiel arbeid vraag gestuurd ingezet. Tijdens de praktijkvakken wordt ook ruim aandacht gegeven aan de ICT-vaardigheden van de leerlingen en de sociale vaardigheden. Deze vaardigheden zijn

essentieel voor leerlingen van het Piramide College voor de zelfstandigheid en de zelfredzaamheid.

Branche certificering en praktijkverklaring

Waar de praktijkvakken een algemeen vormend karakter hebben, worden de branchecursussen ingezet om vakspecifieke vaardigheden te leren. De leerling wordt daardoor voorbereid op het assisteren binnen een arbeidsorganisatie. Door de branchecursus af te sluiten met een landelijk erkend certificaat of diploma, wordt de aantrekkelijkheid van de leerling op de arbeidsmarkt vergroot. Dit wordt aangeboden vanaf leerjaar 4 zodat de leerlingen 2 jaar de tijd hebben om de vaardigheden te leren. Naast eventuele branche certificaten bestaat ook de mogelijkheid om één of meerdere praktijkverklaringen¹¹ te behalen. Hierbij kan het stagebedrijf een verklaring afgeven voor de werkprocessen die de leerling beheerst.

Bedrijfsexcursies

De begeleide excursies aan bedrijven (bedrijfsbezoeken) hebben tot doel om leerlingen te laten oriënteren op diverse kansrijke sectoren/werkrichtingen en om een juist beeld te schetsen van diverse beroepen. Per sector/branche worden diverse bedrijven bezocht. Daarnaast worden mensen uit het bedrijfsleven gevraagd om op school workshops en presentaties te geven met als doel voor de leerlingen het oriënteren op werken in een bepaalde branche.

Begeleide interne stage

De begeleide interne stages (BIS) hebben tot doel het trainen van algemene arbeidsvaardigheden die tijdens de praktijkvakken zijn aangeleerd. De leerlingen lopen in de veilige en vertrouwde schoolomgeving stage en voeren daar opdrachten uit. Tijdens de praktijklessen worden algemene arbeidsvaardigheden aangeleerd, tijdens de begeleide interne stages kunnen de leerlingen hiermee oefenen door ze daadwerkelijk in te zetten. De taken van de BIS hebben wel relatie met de competenties, maar zijn geen afspiegeling van de kansrijke beroepen.

Begeleide externe stage

De begeleide externe stage (BES) heeft net als de BIS tot doel het trainen van algemene arbeidsvaardigheden. Dit vindt plaats in reguliere bedrijven. De school organiseert vaste begeleiding voor de leerlingen op de locatie, maar de opdrachten voor de leerlingen worden gegeven door het stagebedrijf. De BES vindt plaats in het 3^e leerjaar. De criteria of een leerling hieraan toe is, is afhankelijk van de beheersing van de algemene arbeidsvaardigheden (zie hoofdstuk 6). Deze worden inzichtelijk gemaakt aan de hand van de competentiemeter tijdens de praktijkvakken en de BIS. Soms is extra training op deze vaardigheden nodig. Leerlingen die later instromen vanuit een andere school (zij instromer) of vanuit de leerweg vmbo dienen de begeleide interne of externe stage te volgen omdat dit een belangrijke voor bereiding is op de zelfstandig externe stage die de leerlingen in principe in leerjaar 4 en 5 volgen.

Zelfstandige externe stage

Wanneer een leerling de benodigde competenties van de BES beheerst, kan de leerling een zelfstandige externe stages (ZES) gaan lopen. Dit is in de regel vanaf het 4^e leerjaar. Dit doet de leerling individueel bij een regulier bedrijf. Bij aanvang van de stage worden afspraken gemaakt over de doelstelling van de stage en de opdrachten die de leerling gaat uitvoeren. Op het moment dat een leerling in het 5^e leerjaar zit en de ZES gaat dermate goed dat de

¹¹ Bron: [SBB-praktijkverklaringen](#). Datum van raadplegen: 27 september 2024.

werkgever de leerling in de nabije toekomst een baan wil aanbieden, kan tijdens de ZES de loonwaarde door het UWV in opdracht van de gemeente vastgesteld worden, zodat de leerling direct vanuit school in kan stromen op de arbeidsmarkt.

5.4 LESSENTABEL

Om leerlingen optimaal voor te bereiden op de uitstroombestemming (werk of beschut werk), is het noodzakelijk keuzes te maken van waar de aandacht in het lesaanbod naar uitgaat. Het totale onderwijsaanbod dient gericht te zijn op de uitstroombestemming. Per onderwijsfase ligt het accent in meer of mindere mate op theorieonderwijs of praktijkvorming.

In de [lessentabel](http://www.sovsodepiramide.nl) (www.sovsodepiramide.nl) is inzichtelijk gemaakt waar de tijd aan besteed wordt op weekbasis voor het profiel arbeid. Op basis van de lessentabel is in drie grafieken grafisch weergegeven hoe de verhouding per leerjaar is tussen de onderwijsvormen, de domeinen, de leergebieden en de verdeling van de totale onderwijstijd. In het profiel arbeid komt de aandacht geleidelijk meer te liggen op praktijkvorming. De tijd die besteed wordt aan andere leergebieden zoals, de leergebiedoverstijgende kerndoelen en sport nemen in het profiel arbeid af.

5.5 PRAKTIJKVAKKEN UITSTROOMPROFIEL ARBEID

De school biedt diverse praktijkvakken aan waarbij de doelstelling van de verschillende fases verschillend is. In onderstaande tabel is de voorbereiding op arbeid verder uitgewerkt.

Tabel 3: *Verdere uitwerking voorbereiding op arbeid*

Praktijkvakken	
Doelstelling	<ul style="list-style-type: none"> - Vergroten van de zelfredzaamheid - Aanleren van de vakvaardigheden - Aanleren van de arbeidscompetenties
Kerdoelen	<ul style="list-style-type: none"> - Mens, natuur en techniek - Voorbereiding op arbeid/ - Leergebiedoverstijgend
Bedrijfsexcursies	
Doelstelling	<ul style="list-style-type: none"> - Oriëntatie op verschillende werksoorten/branches - Zicht krijgen op algemene en specifieke werknemersvaardigheden
Kerdoelen	<ul style="list-style-type: none"> - Voorbereiding op arbeid - Leergebiedoverstijgend - Mens en maatschappij
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Beroepsoriëntatie in bedrijven die passende beroepen aanbieden - Gast sprekers die vanuit bedrijven een kansrijk beroep promoten
Begeleide interne stages en Begeleide externe stages	
Doelstelling	<ul style="list-style-type: none"> - Het trainen van de vakvaardigheden - Het trainen van de arbeidscompetenties - Oriëntatie op verschillende werksoorten/branches - Vergroten van de zelfredzaamheid
Kerdoelen	<ul style="list-style-type: none"> - Voorbereiding op arbeid - Leergebiedoverstijgend - Mens en maatschappij
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - De stage is gericht op het opdoen van werknemersvaardigheden en beroepsoriëntatie. De ontwikkeling wordt tijdens de stagebezoeken, in de stageverslag en tijdens de lob-les besproken en uitgediept.

Zelfstandig externe stages

Doelstelling	<ul style="list-style-type: none">- Het vergroten van het arbeidsvermogen en leergebiedoverstijgende aspecten.- Oriëntatie op verschillende werksoorten/branches- Het verwerven van arbeidsvaardigheden en redzaamheid binnen een arbeidsorganisatie- Het verwerven van vakvaardigheden
Kerdoelen	<ul style="list-style-type: none">- Voorbereiding op arbeid- Leergebiedoverstijgend- Mens en maatschappij
Inhoud	<ul style="list-style-type: none">- De stage is gericht op het opdoen van werknemersvaardigheden en beroepsoriëntatie. De ontwikkeling wordt tijdens de stagebezoeken, in de stageverslag en tijdens de lob-les besproken en uitgediept.

6. COMPETENTIEMETER ARBEIDSVAARDIGHEDEN

Om antwoord te krijgen op de vraag welke vaardigheden de leerlingen dienen te bezitten om uit te stromen naar de vervolgplek, is er een competentiemeter ontwikkeld. De competenties sluiten aan bij kerndoelen 'voorbereiding op arbeid' (voa) en de 'leergebiedoverstijgende kerndoelen' (lgo). De competentiemeter sluit eveneens aan op het mbo-kwalificatiedossier op niveau 1 (entreeopleiding) en het begrippenkader zoals gehanteerd wordt in de Participatiewet.

De competentiemeter beschrijft wat een leerling moet kennen en kunnen om succesvol uit te kunnen stromen naar de uitstroombestemming. De ontwikkeling van de vaardigheden van alle leerlingen in AMG-profiel worden op basis van deze lijn gevolgd en vastgelegd. De competentiemeter bestaat uit twee onderdelen. De onderdelen zijn:

- De **competenties arbeidsvaardigheden** om de algemene en vakspecifieke arbeidsvaardigheden inzichtelijk te maken. De competenties zijn ingedeeld in de thema's persoonlijk, arbeid, sociaal en leren. Door middel van het meten op de competenties kunnen de vorderingen of het uitblijven daarvan inzichtelijk gemaakt worden;
- Vier vragen met betrekking tot de **beroepsoriëntatie** om inzichtelijk te krijgen naar welk kansrijk beroep de voorkeur van de leerling uitgaat en de mate van **belastbaarheid** van de leerling om zicht te krijgen op de inzetbaarheid van de leerling binnen een arbeidsorganisatie

Het integratieve beeld op de twee onderdelen in combinatie met de leervorderingen bepaalt uiteindelijk de uitstroombestemming van de leerling in het AMG-profiel.

6.1 COMPETENTIES EN INDICATOREN UITSTROOMPROFIEL ARBEID

Leerlingen die uitstromen naar de arbeidsmarkt vanuit het profiel arbeid, functioneren op of onder assistentenniveau (mbo-entree niveau). Het mbo heeft de competenties beschreven die werknemers op assistentenniveau dienen te beheersen. Aangezien de leerlingen in het profiel arbeid uitstromen op of onder dit niveau, is gekozen voor de mbo-competenties. Het is namelijk voor toekomstige werkgevers meer van belang wat een leerling gedragsmatig kan en welke houding hij of zij heeft, dan vakspecifieke kennis gezien het uitstroomniveau van de leerlingen in dit uitstroomprofiel. Bijkomend voordeel van de mbo-competenties is dat de kerndoelen voorbereiding op arbeid (voa) ook voor een belangrijk deel bestaan uit de mbo-competenties. Naast de kerndoelen voa hebben de competenties ook een relatie met de leergebiedoverstijgende kerndoelen (lgo). Daar gaat het onder andere over het leren uitvoeren van taken, het sociaal functioneren en het toekomstperspectief. Deze vaardigheden zijn cruciaal binnen goed werknemerschap.

In tabel 4 is weergegeven welke competenties in de 'competentiemeter arbeidsvaardigheden' zijn opgenomen en aan welk kerndoel de competenties zijn gekoppeld. De competentiemeter kent vier thema's waarover de competenties verdeeld zijn, dat zijn:

- Arbeid;
- Sociale vaardigheden en communicatie;
- Ontwikkeling en leren;
- Beroepsoriëntatie en belastbaarheid.

In de bijlage zijn de competenties uitgewerkt in gedragsindicatoren die gebruikt kunnen worden in de professionele dialoog in het team.

Tabel 4: Competenties voorbereiding op arbeid en koppeling met de kerndoelen voorbereiding op arbeid (voa) en de leergebiedoverstijgende kerndoelen (lgo)

Competenties voorbereiding op arbeid		
Arbeid (kennis en uitvoering)		
Competenties	Kerndoelen voa	Kerndoelen lgo
Samenwerken en overleggen	3) Samenwerken en overleggen	7) Samenwerken
Middelen en materialen inzetten	5) Middelen en materialen inzetten	
Instructies en procedures opvolgen	4) Instructies en procedures opvolgen	6) Doelgericht en planmatig taken uitvoeren
Plannen en organiseren	6) Plannen en organiseren	6) Doelgericht en planmatig taken uitvoeren
Omgaan met veranderingen en aanpassen	10) Omgaan met veranderingen en aanpassen	5) Redzaam en weerbaar gedragen
Kwaliteit leveren	7) Kwaliteit leveren	
Met druk en tegenslag omgaan	9) Met druk en tegenslag omgaan	5) Redzaam en weerbaar gedragen
Beslissen en activiteiten initiëren	11) Ontwikkelen beroepsvaardigheden	1) Open en flexibele houding ontwikkelen 2) Doelgericht en planmatig leren
Sociale vaardigheden en communicatie		
Competenties	Kerndoelen voa	Kerndoelen lgo
Aandacht en begrip tonen	11) Ontwikkelen beroepsvaardigheden	9) Respectvol omgaan met anderen
Je kunt zeggen dat je werk klaar is	3) Samenwerken en overleggen 4) Instructies en procedures opvolgen	7) Samenwerken 6) Doelgericht en planmatig taken uitvoeren
Op de behoeften en verwachtingen van de 'klant' richten	7) Kwaliteit leveren	
Ethisch en integer handelen	8) Ethisch en integer handelen	9) Respectvol omgaan met anderen
Je past in je werk de nodige vaardigheden toe	7) Kwaliteit leveren 11) Ontwikkelen beroepsvaardigheden	
Relaties bouwen en netwerken	3) Samenwerken en overleggen	7) Samenwerken
Ontwikkeling en leren		
Competenties	Kerndoelen voa	Kerndoelen lgo
Leren	11) Ontwikkelen beroepsvaardigheden	1) Open en flexibele houding ontwikkelen 2) Doelgericht en planmatig leren
Creëren en innoveren	11) Ontwikkelen beroepsvaardigheden	1) Open en flexibele houding ontwikkelen 2) Doelgericht en planmatig leren

Onderzoeken	11) Ontwikkelen beroepsvaardigheden	1) Open en flexibele houding ontwikkelen 2) Doelgericht en planmatig leren
Formuleren en rapporteren	3) Samenwerken en overleggen 8) Ethisch en integer handelen	4) Eigen mening vormen en respectvol omgaan met andere meningen 9) Respectvol omgaan met anderen
Presenteren	3) Samenwerken en overleggen 8) Ethisch en integer handelen	4) Eigen mening vormen en respectvol omgaan met andere meningen 9) Respectvol omgaan met anderen
Beroepsoriëntatie & belastbaarheid		
Competenties	Kerdoelen voa	Kerdoelen Igo
Het werk fysiek aan kunnen	1) Verkennen werkvelden en beroepen	10) Zicht krijgen op eigen voorkeuren 11) Toekomstkeuzes maken
Het werk mentaal aan kunnen	1) Verkennen werkvelden en beroepen	10) Zicht krijgen op eigen voorkeuren 11) Toekomstkeuzes maken
Opdrachten begrijpen	11) Ontwikkelen beroepsvaardigheden	2) Doelgericht en planmatig leren
Opdrachten onthouden	11) Ontwikkelen beroepsvaardigheden	2) Doelgericht en planmatig leren

6.2 BEHEERSING EN CONTEXT BINNEN DE UITSTROOMPROFIELEN ARBEID

De bovenstaande competenties dienen de leerlingen die uitstromen te beheersen. De vraag is echter op welk moment en in welke mate zij deze dienen te beheersen. Er zijn meerdere mogelijke manieren om het beheersingsniveau vast te stellen. Onderstaand de drie meest voorkomende schalen:

- De frequentie waarmee het gewenste gedrag gezien wordt (nooit, soms, vaak, altijd);
- De mate van beheersing (onvoldoende, matig, voldoende, goed);
- De mate van zelfstandigheid (niet, met intensieve ondersteuning, met ondersteuning op afstand, zelfstandig).

De werkgever is, als onderdeel van de productiviteit van een (potentiële) werknemer, vooral geïnteresseerd in de ondersteuningsbehoefte (zie ook de beschrijving over beschut werk in §4.1). Ook binnen het begrippenkader van de loonkostensubsidie speelt de zelfstandigheid/ondersteuningsbehoefte een belangrijke rol (hierover verderop in deze paragraaf meer). Het Piramide College heeft daarom gekozen voor de schaal van zelfstandigheid. De vier niveaus van zelfstandigheid waarmee de school werkt zijn:

- Niveau 1: De leerling laat het gewenste gedrag niet zien, ook niet met intensieve ondersteuning;
- Niveau 2: De leerling kan het gewenste gedrag alleen laten zien met intensieve ondersteuning;
- Niveau 3: De leerling kan het gewenste gedrag laten zien wanneer er hulp op afstand is;

- Niveau 4: De leerling laat het gewenst gedrag zelfstandig zien.

Aangezien de leerlingen op of onder assistentenniveau uitstromen, is niveau 3 ("De leerling kan het gewenste gedrag laten zien wanneer er hulp op afstand is.") het gewenste niveau en daarmee het streefniveau. Wanneer leerlingen kunnen werken met ondersteuning op afstand, dan functioneren zij op het streefniveau. De mate van zelfstandigheid is echter context afhankelijk. Zelfstandig werken in een klassensituatie tijdens een praktijkles, is anders dan het zelfstandig werken op een zelfstandige externe stage. Per praktijkvorm is om die reden beschreven wat de ondersteuningsbehoefte is. Dit staat beschreven in tabel 5.

De leerlingen die onderwijs volgen in het uitstroomprofiel arbeid, hebben ondersteuning nodig op de arbeidsmarkt. Door de ondersteuningsbehoefte heeft de leerling mogelijk minder verdien capaciteit/loonwaarde dan iemand zonder beperking. De arbeidsprestatie blijft achter. De werkgever kan hiervoor gecompenseerd worden door de gemeente. Wanneer er twijfels zijn over de arbeidsprestatie van de leerling, kan de gemeente het UWV de loonwaarde laten bepalen. De loonwaarde verschilt per werkplek. Zo kan de leerling als 'vakkenvuller' een hogere of juist lagere loonwaarde hebben dan als bijvoorbeeld 'keukenassistent'. Zowel de werkgever als de gemeente zijn geïnteresseerd in de loonwaarde. De loonwaarde is de productiviteit (in tempo en kwaliteit) keer de inzetbaarheid (de ondersteuningsbehoefte) van de leerling. De termen 'tempo, kwaliteit en inzetbaarheid' zijn leidend voor de loonwaarde en de loonkostensubsidie.

Tabel 5: Niveauiduiding per praktijkvorm binnen het uitstroomprofiel arbeid.

Competentielij n voorbereiding op arbeid niveauiduiding (niveau 3 is het streefniveau)				
De leerling kan het....	<u>Niveau 1</u> Niet met intensieve ondersteuning	<u>Niveau 2</u> Met intensieve ondersteuning	<u>Niveau 3</u> Met ondersteuning op afstand	<u>Niveau 4</u> Zelfstandig
Praktijkvorm				
Praktijkvakken (PV)	Niet	Individuele ondersteuning	Ondersteuning in directe omgeving	Begeleiding voorafgaand en na afloop v.d. opdracht
Begeleide interne stages (BIS)	Niet	Individuele ondersteuning	Ondersteuning in directe omgeving	Begeleiding voorafgaand en na afloop v.d. opdracht
Begeleide externe stages (BES)	Niet	Individuele ondersteuning van de begeleider	Ondersteuning van de begeleider in directe omgeving	Begeleiding van de begeleider voorafgaand en na afloop v.d. opdracht
Zelfstandig externe stage (ZES)	Niet	Individuele ondersteuning van het stagebedrijf	Ondersteuning stagebedrijf in directe omgeving	Begeleiding stagebedrijf op afroep

6.3 COMPETENTIES

Leerlingen dienen te voldoen aan de (gedrags)indicatoren zoals die beschreven staan in de competentiemeter. Het streefniveau van de mate van beheersing is niveau 3 ("De leerling kan het gewenste gedrag laten zien wanneer er hulp op afstand is.").

Tabel 6: Competenties voorbereiding op arbeid

Competentiemeter arbeidsvaardigheden	
Arbeid (kennis en uitvoering)	
1	Samenwerken en overleggen
2	Middelen en materialen inzetten
3	Instructies en procedures opvolgen
4	Plannen en organiseren
5	Omgaan met veranderingen en aanpassen
6	Kwaliteit leveren
7	Met druk en tegenslag omgaan
8	Beslissen en activiteiten initiëren
Sociale vaardigheden en communicatie	
1	Aandacht en begrip tonen
2	Je kunt zeggen dat je werk klaar is
3	Op de behoeften en verwachtingen van de 'klant' richten
4	Ethisch en integer handelen
5	Je past in je werk de nodige vaardigheden toe
6	Relaties bouwen en netwerken
Ontwikkeling en leren	
1	Leren
2	Creëren en innoveren
3	Onderzoeken
4	Formuleren en rapporteren
5	Presenteren
Beroepsoriëntatie & belastbaarheid	
1	Het werk fysiek aan kunnen
2	Het werk mentaal aan kunnen
3	Opdrachten begrijpen
4	Opdrachten onthouden

6.4 DOORSTROOMCRITERIA BINNEN HET UITSTROOMPROFIEL ARBEID

In alle vormen van onderwijs zijn er criteria beschreven waaraan leerlingen dienen te voldoen om van het ene leerjaar over te gaan naar het volgende leerjaar. Voor het profiel arbeid is dit niet bij wet beschreven. Om echter planmatig en opbrengstgericht te kunnen werken, zijn er (streef)doelen per leerjaar noodzakelijk. Op basis hiervan kan in beeld gebracht worden of de leerling zich ontwikkeld conform verwachting. De kerntaak van het profiel arbeid is leerlingen voor te bereiden op de arbeidsmarkt, rechtstreeks of via de entree opleiding van het mbo. Om door te stromen binnen het profiel arbeid zijn beheersing van de arbeidsvaardigheden in combinatie met de cognitieve vaardigheden van belang. Het Piramide College gebruikt de arbeidsvaardigheden als aanvulling op het doelgroepenmodel (zie § 4.2 tabel 2) om te bespreken wat de best passende vervolgstap en uitstroombestemming is. Hierdoor ontstaat een integraal beeld van het functioneren van de leerling in verschillende contexten.

6.5 BEVORDERINGSCRITEIA AMG-PROFIEL EN PEPPELS

Het Piramide College werkt met het systeem Peppels. In Peppels wordt de lesstof gepland door de leraar en gemaakt door de leerling. Vervolgens evalueert de leraar door de gemaakte les na te kijken en bij toetsen een beoordeling voor de beheersing/kwaliteit toe te kennen.

De lesstof is verdeeld over 5 modules per leerjaar en de leerdoelen staan beschreven in PTO's en PTA's (zie §3.2). De modules zijn uitgewerkt in Peppels. Gedurende iedere module krijgt de leerling per leergebied twee cijfers. De leerling krijgt per schooljaar 10 cijfers voor Nederlands en 10 cijfers voor rekenen. Dit wordt aangevuld met methode onafhankelijke toetsen voor de kernvakken, de sociaal emotionele ontwikkeling en de arbeidscompetenties. Het Piramide College maakt voor de leerlingen in het AMG-profiel de volgende eisen inzichtelijk waarbij nummer 1-3 de bevorderingscriteria vormen.

De bevorderingscriteria zijn:

- 1) De leerling heeft 80% van de modules Nederlands van een leerjaar met een voldoende resultaat afgerond.
- 2) De leerling heeft 80% van de modules Rekenen van een leerjaar met een voldoende resultaat afgerond.
- 3) De leerling beheerst 80% van de arbeidscompetenties op de onderdelen 'Arbeid', 'Sociale vaardigheden en communicatie', 'Ontwikkeling en leren' op de stages en/of praktijkvakken op niveau 3 (met ondersteuning op afstand).

De overige resultaten die niet meetellen in de bevordering zijn:

- 4) De beheersing van de Nederlandse taal vastgesteld door middel van een methode onafhankelijke toets;
- 5) De beheersing van rekenen en wiskunde vastgesteld door middel van een methode onafhankelijke toets;
- 6) De meting op het gebied van de sociaal emotionele ontwikkeling;
- 7) De meting op het gebied van de executieve vaardigheden.

Wanneer een leerling op een van bovenstaande criteria onvoldoende scoort is hij/zij een bespreek geval. Er kan dan een traject op maat worden vastgesteld met passende doelen, in samenspraak met het team, intern begeleider en de zorgcoördinator. De Commissie van Begeleiding (CvB) geeft advies over de bevordering. Dit wordt in het OPP beschreven.

Een leerling kan gedurende het gehele 1e leerjaar doorstromen naar de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo wanneer de leerling voldoende scoort op de toetsen van het vmbo, voldoende executieve vaardigheden beheerst én de CvB positief adviseert. Na het eerste leerjaar is doorstromen in principe niet meer mogelijk vanwege het verschil in tempo tussen het vmbo en het profiel arbeid.

6.6 BEROEPSORIËNTATIE, LOOPBAANSTURING EN BELASTBAARHEID

Een onderdeel van de voorbereiding op arbeid is de oriëntatie op de arbeidsmarkt. Waar de 'competenties' van de competentiemeter op de arbeidsvaardigheden richten, gaat deze paragraaf in op de 'beroepsoriëntatie' en de belastbaarheid. Het doel van de beroepsoriëntatie is om de leerling een beeld te geven van de arbeidsmarkt en welke werkrichtingen, beroepen en opleiding aansluiten bij zijn/haar eigen wensen en mogelijkheden. Bij leerlingen én ouders kan er een kloof zijn tussen het 'wensberoep' van de leerling (het beroep waarvan de leerling droomt) en het 'kansberoep' (het beroep wat geschikt is voor de leerling en waarin vacatures zijn). Dit kan voorkomen door het ontbreken van een realistisch beeld van de arbeidsvaardigheden in combinatie met het leervermogen van de leerling en zijn of haar mogelijkheden. Gedurende de mentorgesprekken en de oudergesprekken zal dit al vanaf het eerste leerjaar met de ouders besproken worden om de loopbaan en de verwachtingen te sturen.

Om de leerlingen te laten oriënteren op de arbeidsmarkt en mogelijke beroepen en opleidingen, selecteert de school bedrijven die een kansrijke werkrichting aanbieden. Alle leerlingen nemen aan de bedrijfsexcursies deel, ongeacht of zij al een bepaald beroepsbeeld of een voorkeursberoep hebben. Naast deze oriëntatie in het bedrijf, worden personen uit het bedrijfsleven uitgenodigd die als gastspreker vertellen over de beroepen. Naast de begeleide bedrijfsexcursies en de gastsprekers, vindt de beroepsoriëntatie plaats tijdens de diverse stages.

Uit de arbeidscompetenties blijkt of en in welke mate de leerling de algemene en of specifieke arbeidsvaardigheden beheerst. Door middel van de beroepsoriëntatie wordt de voorkeur van de leerling voor een bepaalde branche of een specifiek beroep inzichtelijk. Het laatste onderdeel van de competentiemeter gaat in op de vraag of de leerling inzetbaar is binnen de gewenste branche. Een leerling kan wel de benodigde competenties bezitten en een bepaald beroep willen, als hij of zij fysiek niet de benodigde conditie of gesteldheid heeft, wordt het alsnog erg moeilijk om inzetbaar te zijn. Dit is eveneens een onderdeel van de loonwaarde die vastgesteld wordt op een werkplek (item 'inzetbaarheid'). Om vroegtijdig hierop voor te sorteren om zodoende niet voor verrassingen te komen te staan, brengt de school dit in beeld.

Zowel de vraag of een leerling kan werken (arbeidsvermogen), als de hoogte van de loonwaarde hebben te maken met de belastbaarheid van de leerling. Bij de bepaling of een leerling in aanmerking komt voor ondersteunende voorzieningen vanuit de gemeente, wordt naar belastbaarheid gekeken. Om deze reden kijkt de school ook naar de belastbaarheid van de leerling en zijn verschillende indicatoren in de competentiemeter opgenomen. De belastbaarheid binnen de diverse stages heeft een voorspellende waarde voor de belastbaarheid/inzetbaarheid op de arbeidsmarkt. De indicatoren zoals de school die gebruikt, worden met 'ja', 'nee' of 'niet van toepassing' beoordeeld en zijn:

- De leerling kan het werk fysiek aan;
- De leerling kan het werk mentaal aan;
- De leerling kan de opdrachten begrijpen;
- De leerling kan de opdrachten onthouden.

6.7 FREQUENTIE VAN BEOORDELEN EN DE BEOORDELAARS

De competentiemeter arbeidsvaardigheden (het scoreformulier) wordt op vaste momenten in het jaar ingevuld. Dit gebeurt minimaal twee keer per jaar en maximaal vier keer per jaar. Dit is afhankelijk van de stagevorm. De beoordeling wordt gegeven over een periode en is niet gekoppeld aan een bepaalde opdracht. Het Piramide College is geïnteresseerd in het integratieve beeld van de leerling in de praktijk en wil dit niet laten hangen van één moment waarop de leerling moet presteren. De beoordeling vindt plaats door diverse personen. Dit is afhankelijk van de stagevorm.

Doordat meerdere personen de leerling beoordelen op de arbeidsvaardigheden ontstaat een intersubjectief beeld van de mate van beheersing. De beoordelingen van de mate van beheersing van de arbeidscompetenties zijn enerzijds voor de leerling en de school, anderzijds is dit voor de leerling een feedback instrument. De weging van de beoordeling verschilt per beoordelaar. Vooral de mening van het stagebedrijf weegt zwaar; zij bepaalt uiteindelijk of de leerling een arbeidscontract krijgt of niet. De mening van de leerling wordt wel meegenomen in de bespreking, maar het oordeel ligt bij het stagebedrijf en bij de (stage)begeleider van school. De beoordeling van de leerling wordt uitsluitend als input gebruikt voor de stage-/mentorgesprekken en speelt bij de eindbeoordeling geen rol. In tabel 7 is dit weergegeven.

Tabel 7: Frequentie van beoordelen, de beoordelaars en de weging

Frequentie van beoordelen, beoordelaars en de weging			
Praktijkvorm	Frequentie	Beoordelaar	Weging
Praktijkvakken	2 keer per jaar	- Docenten praktijkvakken	- Docent 100%
Begeleide interne stages	2 keer per jaar	- Docenten praktijkvakken	- Docent 100%
Begeleide externe stage	2/3 keer per jaar	- Stagegever bedrijf - Stagebegeleider school	- Stagegever 50% - Stagebegeleider 50%
Zelfstandige externe stage	2/3 keer per jaar	- Stagegever bedrijf - Stagebegeleider school	- Stagegever 50% - Stagebegeleider 50%

6.8 STAATSEXAMEN NEDERLANDS EN ENGELS

Leerlingen in het uitstroomprofiel arbeid hebben de mogelijkheid om aan de staatsexamens deel te nemen. De voorwaarden hiervoor zijn:

Engels vmbo basis:

- Leerlingen scoren op (methode gebonden) niveautest, richting A2;
- Leerlingen kunnen zich in basis mondeling uitdrukken in de Engels taal;
- Leerlingen beheersen voldoende executieve vaardigheden³.

Nederlands vmbo-basis:

- Leerlingen scoren op (methode gebonden) niveautest richting 2F;
- Leerlingen hebben tenminste vier boeken gelezen;
- Leerlingen beheersen voldoende executieve vaardigheden³.

In overleg met de vakdocenten Nederlands/Engels die lesgeven aan usp arbeid en vmbo wordt bepaald of dit in het vierde of vijfde leerjaar zal plaatsvinden. Voor deze leerling wordt dan een persoonlijk lesprogramma voor dat vak uitgeschreven ter voorbereiding op het examen.

6.9 RELATIE TUSSEN HET OPP EN HET DOELGROEPENMODEL

Het Ontwikkelingsperspectiefplan (OPP) beschrijft het uitstroomprofiel, de uitstroombestemming en de leerroute die een leerling volgt om uiteindelijk de uitstroombestemming te bereiken.

De ontwikkeling van de leerling wordt op aan de hand van het doelgroepenmodel inzichtelijk gemaakt. Per onderdeel wordt gearceerd/ingekleurd hoe de leerling scoort op ieder specifiek onderdeel. Op basis hiervan ontstaat een integratief beeld van de ontwikkeling van de leerling. Om ook inzichtelijk te maken of de leerling lager scoort dan je van een leerling in profiel 5 zou mogen verwachten, is profiel 4 toegevoegd. Profiel 4 leidt toe naar een vorm van dagbesteding, maar wordt niet aangeboden op het Piramide College. Als gespreksformulier wordt deze leerroute wel toegevoegd in het schema (zie tabel 8). De groen gearceerde thema's geven een goede indicatie of de leerling de uitstroombestemming kan behalen, dat zijn:

- 1) Toetsresultaten op het gebied van Nederlands (methode gebonden en onafhankelijke toetsen);
- 2) Toetsresultaten op het gebied van rekenen en wiskunde (methode gebonden en onafhankelijke toetsen);
- 3) De beheersing van de arbeidscompetenties op de stageplek (competentiemeter);

- 4) De vorderingen op het gebied van de sociaal emotionele ontwikkeling en de executieve functies;
- 5) De ondersteuningsbehoefte op het gebied van de belastbaarheid. De relatie met de fysieke en medische ondersteuningsbehoefte en de belastbaarheid wordt m.b.v. de Competentiemeter inzichtelijk gemaakt.

Tabel 8: Aangevuld doelgroepenmodel van Het Piramide College

Profiel (Leerroute)	4 (Dagbesteding, dit wordt niet aangeboden)	5 (Arbeidsmarktgericht)	5 (Vmbo-bbl)	6 (Vmbo-kbl)	6 (Vmbo-tl)	7 (HAVO)
Verbaal IQ	50-69	70-79	80-89	90-99	100-109	110-120
Perfomaal IQ	50-69	70-79	80-89	90-99	100-109	110-120
Totaal IQ	50-69	70-79	80-89	90-99	100-109	110-120
Beheersing						
Streven naar referentieniveau Nederlands	M5-E6	1F	2F	2F	2F	3F
Toetsen Nederlands 5x2		80% voldoende (95% voldoende Nederlands jaar 1 voor vmbo-bbl)				
Methode onafhankelijke toets Nederlands		Voldoende				
Streven naar referentieniveau rekenen	M5-E6	1F	2F	2F	2F	3F
Toetsen Rekenen 5x2		80% voldoende (95% voldoende Rekenen jaar 1 voor vmbo-bbl)				
Methode onafhankelijke toets Rekenen		Voldoende				
Arbeidscompetenties	Op niveau 2 met intensieve ondersteuning	80% op niveau 3 met ondersteuning	Op niveau 4 zelfstandig			
Leerkenmerken						
Leerkenmerken		Perfomaal Leert concreet maar is handelingsgericht	Perfomaal is handelingsgericht	Toepassing gericht Past aangeleerde leerstof toe	Betekenisgericht Komt tot bestuderend onderzoekend leren	Betekenisgericht Analyseert, legt verbanden en trekt conclusies
Kenmerk instructie behoefte		Groepsinstructie en begeleide verwerking	Groepsinstructie volgend	Groepsinstructie volgend	Zelfstandig opstarten en verwerken	Zelfstandig opstarten en verwerken
Ondersteuningsbehoefte						
Ondersteuningsbehoefte leren en ontwikkelen incl. executieve functies	Intensief	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel	Op afroep	Leeftijdsadequaat
Ondersteuningsbehoefte SEO	Intensief	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel	Op afroep	Leeftijdsadequaat
Cito-toets SEO en EF		Voldoende				
Ondersteuningsbehoefte communicatie	Intensief	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel	Op afroep	Leeftijdsadequaat
Ondersteuningsbehoefte fysiek	Intensief	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel	Op afroep	Op afroep
Ondersteuningsbehoefte medisch	Intensief	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel	Op afroep	Op afroep
Ondersteuningsbehoefte belastbaarheid	Intensief	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel	Op afroep	Op afroep
Verwachte uitstroombestemming	Arbeidsmatige dagbesteding	(Beschutte) Arbeid/ Mbo-entree	MBO 2	MBO 3/4	MBO 4	HBO
Verwachte uitstroomrichting	Dagbesteding	Arbeid	Vervolgonderwijs	Vervolgonderwijs	Vervolgonderwijs	Vervolgonderwijs

6.10 NAZORG

Scholen voor gespecialiseerd onderwijs zijn verplicht om nazorg te leveren en advies als daarom gevraagd wordt. Het komt voor dat leerlingen na het verlaten van de school uitvallen op de vervolgopleiding of op de werkplek. De school is dan het aanspreekpunt voor de gemeente. In artikel 44 van de Wet op de expertisecentra¹² staat de nazorg als volgt geformuleerd: "Het bevoegd gezag van de school waar de leerling voortgezet speciaal onderwijs heeft gevolgd, adviseert tot twee jaar nadat de leerling die school heeft verlaten, de ouders, dan wel, indien de leerling meerderjarig en handelingsbekwaam is, de leerling, op hun onderscheidenlijk op diens verzoek over het volgen van aansluitend vervolgonderwijs, het uitoefenen van een functie op de arbeidsmarkt of het functioneren in een vorm van dagbesteding." Het gaat hierbij om een adviserende rol. Vanaf 01 januari 2026 (onder voorbehoud) zal de wet 'Van school naar duurzaam werk'¹³ ingevoerd worden. Hierbij wordt onder meer de nazorg voor 3 uur in het 1^e jaar na het uitstromen vergoed. De uitval is echter vaker in het 2^e jaar dan in het 1^e jaar.

Het Piramide College houdt gedurende meerdere jaren na uitstroom contact met de leerling. In de twee jaren na uitstroom is dat gestructureerd¹⁴ en wordt periodiek contact onderhouden (er is in het najaar en in het voorjaar contact met de leerling en de ouders/verzorgers). Daarna worden de leerlingen incidenteel gevolgd en wordt er contact gehouden bij veranderingen. Verder is er een jaarlijkse terugkomdag waar de oud-leerlingen voor uitgenodigd worden.

Het Piramide College onderhoudt warme contacten met de samenwerkende gemeenten, beschut werk instanties, de mbo-entreeopleidingen en werkgevers waar de leerlingen naar uitstromen. Hierdoor kan er snel geschakeld worden wanneer de leerling uitvalt of dreigt uit te vallen. Voor kwetsbare leerlingen biedt de school extra coaching aan door bijv. Floor jongerencoaching of Stichting Mee (Toekomstcoach) om de kans op uitval te verkleinen.

¹² Bron: [Wet op de expertisecentra](#), artikel 44. Datum van raadplegen: 04-11-2024.

¹³ Bron: [Wet Van school naar duurzaam werk](#). Datum van raadplegen: 04-11-2024.

¹⁴ Bron: [Schoolgids De Piramide 2024-2025](#), pagina 25. Datum van raadplegen: 04-11-2024.

Bijlagen

Gedragindicatoren per competentie ter bevordering van de professionele dialoog met betrekking tot de beheersings van de arbeidscompetenties.

Competentielijst arbeidsvaardigheden - Competenties en Indicatoren	
Persoonlijk	
Omgaan met veranderingen en aanpassen	
1	De leerling blijft aan het werk ook als er iets onverwachts gebeurt.
2	De leerling kan omgaan met verschillende begeleiders .
3	De leerling kan omgaan met verschillende manieren van begeleiding.
Met druk en tegenslag omgaan	
1	De leerling presteert onder verhoogde werkdruk.
2	De leerling presteert onder verhoogde sociale druk.
3	De leerling zet door bij tegenslag.
Gedrevenheid en ambitie tonen	
1	De leerling doet zijn of haar best.
2	De leerling toont doorzettingsvermogen.
Omgaan met eigen gevoelens	
1	De leerling geeft de eigen grenzen aan.
2	De leerling kan werk en privé gescheiden houden.
Ontwikkelen toekomstperspectief	
1	De leerling weet wat hij of zij al kan.
2	De leerling weet wat hij of zij nog moet leren.
Arbeid	
Formuleren en rapporteren	
1	De leerling kan zeggen wat hij of zij bedoelt.
2	De leerling kan zeggen dat het werk klaar is.
3	De leerling kan zeggen wat er goed en fout is gegaan.
Vakdeskundigheid toepassen	
1	De leerling heeft voor het werk de nodige kennis van middelen en materialen.
2	De leerling past in het werk de nodige vaardigheden toe.
3	De leerling lost problemen op.
Middelen en materialen inzetten	
1	De leerling gebruikt de middelen en materialen op de juiste manier.
2	De leerling gaat zorgvuldig met de middelen en materialen om.
Plannen en organiseren	
1	De leerling houdt de werkplek veilig .
2	De leerling houdt de werkplek netjes en overzichtelijk.
3	De leerling werkt in het gevraagde tempo.
4	De leerling ruimt de materialen en middelen op de juiste wijze op.
Op de behoeften en verwachtingen van de "klant" richten	
1	De leerling reageert passend op de vraag van een klant of collega.
Kwaliteit leveren	
1	De leerling werkt volgens de opdracht.
2	De leerling werkt zorgvuldig (precies, netheid).
3	De leerling controleert of het werk volgens de wensen van de opdrachtgever is.
Instructies en procedures opvolgen	
1	De leerling volgt instructies op.

2	De leerling houdt zich aan de procedures (regels en afspraken).
3	De leerling let op de eigen veiligheid en de veiligheid van anderen.
Sociaal	
Aandacht en begrip tonen	
1	De leerling toont belangstelling en reageert passend.
2	De leerling is behulpzaam naar anderen.
Samenwerken en overleggen	
1	De leerling kan samenwerken met anderen.
2	De leerling past zich indien nodig aan de groep aan.
Ethisch en integer handelen	
1	De leerling handelt eerlijk en oprecht.
2	De leerling respecteert verschillen tussen mensen.
Presenteren en communiceren	
1	De leerling is schoon en verzorgd.
2	De leerling toont passend verbaal gedrag.
3	De leerling toont passend non-verbaal gedrag.
Onderzoeken en leren	
Onderzoeken	
1	De leerling stelt (hulp)vragen wanneer dit nodig is.
Leren	
1	De leerling staat open voor feedback.
2	De leerling past de feedback toe in zijn of haar handelen.
Beroeporiëntatie	
1	De leerling vindt de werkzaamheden leuk om te doen.
2	De leerling wil de uitgevoerde werkzaamheden vaker doen.
3	De leerling wil van de werkzaamheden je beroep maken.
Belastbaarheid	
De leerling kan:	1 uur achter elkaar zittend werken (houding).
	1 uur achter elkaar lopend werken (houding).
	1 uur achter elkaar staand werken (houding).
	1 uur achter elkaar doorwerken (conditie).
	1 uur lang repeterende werkzaamheden uitvoeren.
	het werk fysiek aan.
	het werk mentaal aan.
	opdrachten begrijpen (verwerkingssnelheid van het geheugen).
	opdrachten onthouden (geheugen).
De leerling heeft aanpassingen nodig vanwege beperkte belastbaarheid op het gebied van:	
	instructie.
	werkproces.
	sociaal.
	pauzes.